

УДК 796.032

ІДЕЇ ОЛІМПІЗМУ В ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ І МОЛОДІ

Сергій МАТВЄЄВ, Яків ЩЕРБАШИН

Національний університет фізичного виховання й спорту України

Розглянуто в історичному аспекті витоки зародження олімпійської освіти. Узагальнено вітчизняний і закордонний досвід використання олімпійських ідей у виховному процесі дітей і молоді. Визначено шляхи удосконалення процесу олімпійської освіти підростаючої молоді.

Ключові слова: олімпізм, олімпійські ідеї, олімпійська освіта, процес виховання дітей, підлітків і молоді

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень та публікацій. Результати досліджень [1, 2, 4, 6, 7], матеріали міжнародних форумів, Олімпійських конгресів, свідчать про актуальність поширення олімпійської освіти в світі. Значущість олімпійської освіти відображена в змісті основних принципів олімпійського спорту, які відкривають його основний правовий документ – Хартію й базуються на ідеях сучасної концепції олімпізму: політичних, гуманістичних і філософсько-педагогічних.

Олімпійська освіта, виступаючи одним з головних системоутворюючих факторів поширення ідей олімпізму, являє собою спеціально організований педагогічний процес оволодіння молоддю цінностями олімпізму, перетворення останніх у діючі мотиви поведінки індивідів і норми здорового способу життя.

Потреба суспільства в підвищенні уваги до цінностей олімпізму викликана рядом проблем з якими зіштовхнулось людство в різних сферах життєдіяльності, і насамперед - освіті й вихованні дітей і молоді. Саме підростаюче покоління є тією стрижневою ланкою, від якої залежить подальший прогрес суспільства.

У зв'язку з цим, проведення досліджень пов'язаних з вивченням олімпійської освіти як потужного засобу виховання дітей і молоді є актуальним. Робота виконується відповідно до плану науково-дослідної роботи НДІ НУФВСУ.

Мета дослідження – вдосконалення процесу виховання дітей і молоді за допомогою олімпійської освіти.

Завдання дослідження:

1. Виявити передумови виникнення, становлення олімпійської освіти як ефективного фактора виховання підростаючого покоління.
2. Узагальнити вітчизняний і закордонний досвід використання олімпійських ідей у виховному процесі дітей і молоді.
3. Виявити основні причини, що перешкоджають популяризації олімпійської освіти серед молоді.
4. Визначити шляхи удосконалювання процесу олімпійської освіти підростаючого покоління.

Методи й організація дослідження. Історичні (історико-логічний, конкретно-історичний, порівняльно-історичний, ретроспективний); системно-функціональний аналіз; аналіз спеціальної літератури, періодичної преси, матеріалів мережі Інтернет.

Результати досліджень та їх обговорення. Аналіз спеціальної літератури дозволив виділити основні етапи формування системи олімпійської освіти як потужного фактора виховання підростаючого покоління: витоки ідеї олімпійської освіти; формування основ олімпійської освіти; становлення й розвиток олімпійської освіти [3].

Більш ніж столітня історія сучасного олімпізму служить переконливим доказом його спадковості з олімпійськими ідеалами, що об'єктивно існували в далекі античні часи і вже тоді застосовувалися в процесі виховання підростаючого покоління.

Основи сучасної системи виховання (у тому числі й фізичного) були розроблені ще в часи Стародавньої Греції. Еллінська система виховання й освіти поєднувала в собі три рівні частини – інтелектуальну, музичну й фізичну й передбачала всебічний розвиток особистості. Підтвердженням її ефективності може служити той факт, що вже в V ст. до н.е. мешканці Афін пишалися тим, що серед них не було неосвічених. На процес розвитку Стародавньої Греції (і особливо її системи виховання) великий вплив здійснював найважливіший елемент її буття й культури – агоністика – принцип змагальності, реалізований у різних сферах життєдіяльності (праці, мистецтві, спорті) з метою досягнення найкращого результату, визнання, прославлення сфер діяльності, примноження особистого престижу й слави міст-держав [8].

Глибоко укорінений змагальний дух греків часто проявлявся у формі різних конкурсів. Вони були діючим чинником прогресу Стародавньої Греції, забезпечуючи появу унікальних творів мистецтва. Воїни, музиканти, поети, художники, скульптори, філософи й оратори змагались за звання «олімпіоніка» і можливість бути нагородженим вінком з маслинових гілок – що дозволяли здобути прихильність богів, повагу співвітчизників, тощо. Античні Олімпійські ігри поєднували водночас спортивні змагання, військову підготовку, релігію, виховання, культуру й політику.

Внаслідок ряду об'єктивних причин (припинення Олімпійських ігор, трансформації цінностей, негативного відношення церкви до розвитку науки, фізичної культури, тощо) протягом багатьох століть олімпійські ідеали залишалися поза увагою.

Процес формування основ олімпійської освіти розпочався в XIV-XIX ст., і збігся з прискореним розвитком техніки, науки, мистецтва, педагогічної думки, у тому числі й фізичній культурі. На противагу середньовічному аскетизму й зверненню до потойбічного світу, був висунутий культ здорової, активної й всебічно розвиненої особистості. Ряд суспільних діячів (М. Палмієрі, І. Гутс-Мутс та ін.) звернули увагу громадськості до античної спадщини стародавніх греків. Почали проводитися дослідження в цьому напрямку (перше дисертаційне дослідження Д. Веста). Робились спроби відродження Олімпійських ігор (Р. Довер, М. Драйтон, У. Брукс, Е. Цапасс та ін.). Почали створюватися національні системи фізичного виховання (Німеччина, Англія, Франція, Швеція, Чехія, Росія). Проте, остаточно втілити ідею відродження Олімпійських ігор вдалося суспільному діячу й педагогу П'єру де Кубертену [5]. Він заклав в основу сучасних Ігор фундаментальні цінності, що мали місце в античні часи і які знайшли своє відбиття в концепції олімпізму. Вивчення впливу рухової активності й спорту на здоров'я, культуру, виховання дітей і молоді в різних країнах, дозволило Кубертену сформулювати відповідне відношення до олімпійської спорту як засобу виховання підростаючого покоління. Він вважав, що олімпізм поєднує спорт із культурою й освітою, завдяки своєму вираженому гуманістичному потенціалу, служить ідеологічною й моральною основою процесу виховання підростаючого покоління, тим самим передбачив появу олімпійської освіти. Необхідно відзначити, що основи олімпійської освіти були закладені ще П. Кубертену у роботі «Спортивна педагогіка» (1919 р.), а сам термін "Olimpic education" почав використовуватись у другій половині XX століття. Згодом була введена в навчальний процес вузів відповідна дисципліна. Ідея гармонійного розвитку людини стала ключовою цінністю олімпізму.

Етап становлення й розвитку олімпійської освіти почався зі створення Міжнародного олімпійського комітету (МОК), проведення Сесії в 1897 р. (Гавр, Франція) на якій були вперше підняті питання олімпійської освіти. З відкриттям Міжнародної олімпійської академії (МОА) в 1961 р. змінилося уявлення про значення олімпійської освіти в сучасному світі. Актуальність розвитку даного напрямку сприяло створенню спеціальної комісії МОК з культури й олімпійської освіти в 2000 р., що була створена в результаті об'єднання двох попередніх: комісії МОК з МОА й олімпійської освіти (1967 р.) і комісії

МОК з культури (1968 р.). Згодом, до цих організацій, що займаються поширенням олімпізму приєдналися Міжнародний комітет П. де Кубертена, Міжнародні й національні центри олімпійських досліджень й освіти, Організаційні комітети Олімпійських ігор (ОКОІ), національні олімпійські академії (НОА) та ін. [9].

Вивчення діяльності різних ланок системи олімпійської освіти свідчить про те, що одне зі стрижневих місць у поширенні ідей олімпізму займають НОА, що здійснюють свою діяльність під егідою МОА і відповідальні за розробку національних програм і систем олімпійської освіти в країні. На сьогоднішній день в світі функціонує 133 НОА.

Аналіз теорії й практики впровадження олімпійської освіти дозволив виділити дві основні моделі формування національних систем олімпійської освіти. Перша модель – характерна для більшості країн, являє собою суспільну модель олімпійської освіти під егідою Національного олімпійського комітету або Національної олімпійської академії. Під час реалізації цієї моделі – програми з олімпійської освіти не є загальнодержавними, тобто обов'язковими для використання в навчальному процесі, і тому не забезпечують залучення більшості дітей та молоді до засвоєння олімпійських цінностей.

Друга модель – суспільно-державна, заснована на взаємодії Міністерства освіти й науки, НОК і НОА й інших державних і громадських організацій, що покликані займатися рішенням проблем виховання підростаючого покоління.

Аналіз спеціальної літератури [1, 7, 9] свідчить про те, що на сьогоднішній день знання з олімпійської освіти носять емпіричний характер, є своєрідним узагальненням практичного досвіду вітчизняних і закордонних фахівців. З метою підвищення рівня знань дітей і молоді з історії Олімпійських ігор, олімпійського руху, олімпійських цінностей, реалізуються ряд інноваційних проектів, використовуються методичні посібники, впроваджуються різні форми поширення олімпійських ідей.

В багатьох країнах світу для пропаганди ідей олімпізму застосовуватися спеціальні програми. Деякі з цих програм були розроблені в період підготовки до Олімпійських ігор. Перша така програма була розроблена в Канаді в 1976 р. Надалі такі програми були розроблені Національними олімпійськими академіями США (1984 р.) і Німеччини (1988, 1992, 1994 р.), а також групами педагогів за замовленням Оргкомітету Олімпійських ігор у Калгарі (1988 р.), Альбервіллі (1992 р.), Ліллекхаммері (1994 р.), Мельбурні (1996 р.) тощо.

Значна увага в останні роки приділяється, зокрема, роз'ясненню й пропаганді серед дітей і молоді принципів "Фейр Плей". Ці принципи є основою багатьох освітніх програм в таких країнах як Канада, США, Німеччина, Чехія, Туреччина та ін. На основі цих програм у клубах, навчальних закладах організується відповідна робота.

Однієї з інноваційних форм роботи зі школярами в Болгарії реалізується проект «Вільна школа», що забезпечує додаткову альтернативну освіту, що виходить за рамки державної шкільної програми й забезпечує можливість поглибити свої знання в інших напрямках. Учням викладаються такі предмети як: олімпізм і культура, спорт, екологія, рекреація тощо. Навчальні заняття поєднуються з проведенням змагань, зустрічей, вечорів, вистав, виставок і т.п. із запрошенням батьків, учителів, інших учнів для показу результатів своєї роботи.

Одним із прикладів поширення ідей олімпізму є досвід Олімпійської академії Швеції. Цей проект почав реалізовуватися напередодні Олімпійських ігор 2000 р. (Е. Даніельсон, 2003 р.). В основу даного підходу було покладено розробку спеціального Інтернет – сайту, з якого школярі одержували б інформацію про олімпійський рух, результати виступу співвітчизників на Олімпійських іграх, учителі фізичної культури й інших предметів – інформацію щодо організації уроків з олімпійської освіти або використання її під час викладання своїх предметів. По закінченню проекту, заклади, що приймали участь в цьому проекті і їх вихованці були нагороджені відповідними дипломами.

Однією з інноваційних форм поширення олімпійських цінностей є реалізація проекту «СПАрт» (Росія), який був апробований на базі школи – комплексу фізкультурно-естетичного напрямку № 39 м. Смоленськ. Це гуманістичний проект, що передбачає широке коло

практичних акцій і заходів, спрямованих на зміцнення зв'язків між спортом та мистецтвом. Він складається з наступних основних розділів: системи педагогічних знань (факультативу «Основи олімпійських знань», розділу в уроці фізична культура; олімпійських уроків; розділів у ряді предметів художньо-естетичного блоку та ін.); позаурочні й оздоровчі форми роботи (Спартинські ігри, малі Олімпійські ігри; роботу в Олімпійському клубі, класні години й ін.). З метою контролю за рівнем знань і вмінь учнів 3-8 класів, проводяться щорічні екзамени з фізичної культури, основ олімпійських знань і ряду предметів художньо-естетичного блоку. Для методичного й кадрового забезпечення роботи організуються лекції й семінари з олімпійської тематики для педагогічного колективу школи. Даний проект активно використовується в процесі фізичного виховання й олімпійської освіти дітей, підлітків і молоді, в тому числі й інвалідів у багатьох регіонах Росії [6].

Починаючи з середини 90-х років ХХ ст. передові позиції в популяризації, впровадженні олімпійської освіти, збагаченні її змісту й форм міцно зайняла Україна. Ключова роль у формуванні вітчизняної моделі реалізації олімпійської освіти належить Олімпійській академії України (ОАУ) і, одному з провідних у світі спеціальних вузів – Національному університету фізичного виховання й спорту нашої країни. В Україні фундаментально розроблена система олімпійської освіти, реалізація якої здійснюється у двох основних напрямках: загальноосвітньому й спеціально-освітньому (М.М. Булатова, В.Н. Платонов, 1998-2005 р.). В її основі лежить успішна реалізація ОАУ разом з НУФВСУ 10-літньої Міжнародної програми науково-дослідної, освітньої й видавничої діяльності в сфері олімпійського спорту. Програма одержала високу оцінку керівництва МОК, провідних спеціалістів світу. Серед основних напрямків розвитку олімпійської освіти, науково-педагогічної й просвітницької діяльності в Україні можна виділити: введення в НУФВСУ нової спеціальності "Олімпійський і професійний спорт", створення першої в світі кафедри з такою ж назвою, спеціального видавництва "Олімпійська література", випуск під егідою МОК фундаментальної праці В.Н. Платонова й С.І. Гуськова "Олімпійський спорт" (1994 р.) в 2-х томах й «Енциклопедії олімпійського спорту» (2002-2004 рр.) в 5-ти томах, видання міжнародного науково-теоретичного журналу "Наука в олімпійському спорті", створення Національного й регіональних центрів олімпійських досліджень й освіти, організацію й проведення «олімпійських уроків» у загальноосвітніх закладах України, розробку й видання учбово-пізнавальної літератури для школярів з олімпійської тематики та ін. [1, 2].

Не дивлячись на те що в світі багатьма організаціями здійснюється значна робота з поширення олімпійських цінностей серед підростаючого покоління, сьогодні є ряд об'єктивних причин, які перешкоджають впровадженню олімпійської освіти.

Їх можна об'єднати в основні три групи:

Перша. Реалії сучасного спорту. Ця група проблем проявляється в протиріччях між:

- 1) гуманістичними ідеалами міжнародного олімпійського руху й спрямованістю до рекордів в олімпійському спорті;
- 2) політизацією й комерціалізацією сучасного спорту й ідеологією олімпізму;
- 3) основними принципами олімпійського спорту та фактичним їх виконанням.

Друга. Ця група проблем обумовлена об'єктивними процесами, типовими для сучасного суспільства, в результаті яких відбувається переоцінка вже сформованих протягом багатьох років моральних стереотипів. Ця група проблем проявляється в протиріччях між:

- 1) загальнолюдськими цінностями й умовами їх дотримання;
- 2) демократичними інститутами й соціальними конфліктами;
- 3) процесами виховання й антивиховання підростаючого покоління.

Третя. Особливості пострадянської культурної спадщини і її роль у сучасному житті. Третя група проблем обумовлена протиріччями між:

- 1) поведінковими схемами й суспільною потребою їхньої корекції;
- 2) високим рівнем популярності олімпійського спорту, видатних спортсменів і недостатньою їх реалізацією в вихованні дітей, підлітків і молоді;

- 3) значними досягненнями в олімпійській освіті й готовністю населення до прийняття олімпійських ідей.

Для подолання зазначених вище проблем і подальшого підвищення ефективності впровадження олімпійської освіти серед широких верств населення й, особливо, серед дітей, підлітків і молоді необхідно:

- сприяти підвищенню рівня олімпійської освіченості учнів загальноосвітніх навчальних закладів, шляхом введення в програми занять з фізичної культури й інших дисциплін (історії, географії, математики, літератури тощо) методичних рекомендацій, спрямованих на взаємозв'язок навчального матеріалу з олімпійськими ідеалами;
- практикувати диференційований підхід при поширенні олімпійських знань серед підростаючого покоління, залежно від рівня акредитації навчального закладу, віку тощо;
- в процесі підготовки майбутніх викладачів і вчителів фізкультури застосовувати спеціальні ситуаційні завдання, спрямовані на формування здібностей до активного подолання проблем, що стримують подальшу популяризацію олімпійської освіти.

Висновки

1. Олімпійська освіта, як ефективний засіб виховання дітей і молоді має глибокі історичні коріння. Її динаміка може бути представлена у вигляді трьох послідовних етапів: перший – витоки ідеї олімпійської освіти; другий – формування її основ; третій – реалізація й розвиток.

2. Реалізація олімпійської освіти у виховному процесі дітей та молоді здійснюється шляхом впровадження інноваційних проектів, використання методичних посібників, застосування різноманітних форм поширення олімпійських ідей.

3. Результати контент-аналізу дозволили виділити основні моделі формування систем олімпійської освіти в різних країнах світу: суспільну та суспільно-державну.

4. Проблеми, що стримують подальше поширення олімпійської освіти в світі й, особливо в державах, які утворилися після розпаду СРСР, можна об'єднати в три основні групи: перша – реалії сучасного спорту; друга – умови життя сучасного суспільства; третя – особливості пострадянської культурної спадщини.

5. Популяризація олімпійських ідей, реалізація олімпійської освіти серед широких верств населення й, особливо, серед дітей, підлітків і молоді можливі шляхом: введення в програми занять з фізичної культури й інших дисциплін методичних рекомендацій, спрямованих на взаємозв'язок навчального матеріалу з олімпійськими ідеалами; використання диференційованого підходу для поширення олімпійських знань; застосування спеціальних ситуаційних завдань, рольових ігор при підготовці педагогічних кадрів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані із удосконаленням технологій практичної реалізації олімпійської освіти.

Список літератури

1. Булатова М. Олимпийская академия Украины: приоритетные направления деятельности // Наука в олимпийском спорте. – 2007. – № 2. – С. 5-12.
2. Булатова М.М., Платонов В.Н. Итоги реализации 10-летней программы Международного олимпийского комитета и Национального университета физического воспитания и спорта Украины по развитию научных исследований и образования в сфере олимпийского спорта // Современный олимпийский спорт и спорт для всех: VII Международный научный конгресс. – М., 2003. – Т. 1. – С. 8–9.
3. Матвеев С., Радченко Л., Щербашин Я. Олимпийское образование: от древней Греции до современности // Наука в олимпийском спорте. – 2007. – № 2. – С. 46-52.
4. Мюллер Н. Олимпийское образование // Мир спорта. – 2003. – №3. – С. 6-12.
5. П'єр де Кубертен. Олімпійські мемуари / Под ред. В.В. Петровського. – К.: Олімпійська література, 1997. – 178 с.

6. Родиченко В.С. Олимпийское образование и современные тенденции развития в области политики и идеологии / Родиченко В.С., Столяров В.И. // Спорт, духовные ценности, культура. – М., 1997. – Вып. 6. – С. 26-32.
7. Филаретос Н. Введение в олимпизм через деятельность Международной олимпийской академии // Мир спорта. – 2003. – № 3. – С. 18-21.
8. Энциклопедия современного олимпийского спорта / под ред. В.Н. Платонова, Т. 1. – К.: Олимпийская литература, 2002. – С. 17-72.
9. Энциклопедия современного олимпийского спорта / под ред. В.Н. Платонова, Т. 2. – К.: Олимпийская литература, 2004. – С. 364-374.

ИДЕИ ОЛИМПИЗМА В ПРОЦЕССЕ ВОСПИТАНИЯ ДЕТЕЙ И МОЛОДЕЖИ

Сергей МАТВЕЕВ, Яков ЩЕРБАШИН

Национальный университет физического воспитания и спорта Украины

Аннотация. Рассмотрены в историческом аспекте истоки зарождения олимпийского образования. Обобщен отечественный и зарубежный опыт использования олимпийских идей в процессе воспитания детей и молодежи. Определены пути усовершенствования процесса олимпийского образования подрастающего поколения.

Ключевые слова: олимпизм, олимпийские идеи, олимпийское образование, процесс воспитания детей, подростков и молодежи.

OLYMPIC IDEAS IN THE PROCESS OF BRINGING UP CHILDREN AND YOUTH

Sergei MATVEEV, Iakiv SHCHERBASHYN

Ukraine National University on Physical Education and Sport

Abstracts. The article deal with sources of origin of Olympic education in historical aspect. It generalizes the domestic and foreign experience in the use of Olympic ideas in the bringing up process of children and youth. The ways of improvement of Olympic education process for children and youth have been defined.

Key words: olympism, Olympic education, Olympic ideas, bringing out children, teenagers and youth.